

**Yazar: Zeynep Oktay**

## **Konuşan Kur'an (Kur'an-ı Natık) ve Alevilerin Kur'an ile İlişkisi**

**Yayın Tarihi: 5 Ekim 2025**

### **Özet**

“Alevi” üst başlığı altında anılan topluluklarda, “Âşığın sözü Kur'an'ın özü” ifadesi, deyiş ve nefeslerin (Alevi ve Bektaşî ilahileri) çoğu zaman Kur'an'dan bile daha fazla kutsallık atfedilerek, Tanrı'nın seçilmişleri olan gürûh-ı nâcî'ye (kurtuluşa eren topluluğa) ait ilahi sözler olarak kabul edildiğini vurgular. Bu yaklaşım, vahiy ile ilham arasındaki sınırı bulanıklaştırır; Şîî gelenekteki Kur'an-ı Natık (Konuşan Kur'an) kavramının Alevi doktrinine uyarlandığı bu yaklaşımda saz, telli Kur'an olarak adlandırılır. Şîî, tasavvufî ve hurufî geleneklerden beslenen bu anlayış, özellikle nefeslerde Ali'yi ilahlaştırarak onu Kur'an'ın bâtinî anlamıyla özdeşleştirir. Günümüz Alevileri Kur'an'a yönelik farklı tutumlar sergiler. Toplumun bir kısmında Kur'an'ı reddeden görüşler ve Kur'an'ın tahrife uğradığına dair inançlar bulunmaktadır. Öte yandan, Fatıha Suresi gibi bazı sureler kutsal kabul edilerek ritüellerde genellikle Türkçe olarak okunur. Türkçenin tercih edilmesi, bâtinî anlama verilen önemi öne çıkarır; bu da Kur'an ile erenlerin sözleri arasındaki hiyerarşiyi ortadan kaldırır ve hakikatin çoğu kez zahirî gerçeklik tarafından gizlenen bâtinî (sır) yattığına dair Alevi inancını ortaya koyar.

---

Sıklıkla dile getirilen Alevi deyişlerinden biri “Âşığın sözü Kur'an'ın özü”dür. Bağlama eşliğinde icra edilen ve deyiş, nefes ya da ayet gibi adlarla bilinen Alevi ve Bektaşî şiiri, ilahi bir söz biçimi olarak kabul edilir. Alevi ilahileri, Kur'an'ın içsel anlamını taşıdığı düşüncesiyle, ruhani pratiklerde kimi zaman Kur'an'ın kendisinden bile daha yüce bir konuma yerleştirilir.

### **Vahiy ve İlham**

Bu bakış açısı, Alevilerin Tanrı'nın seçilmişleri, yani hadis kökenli bir ifade olan “gürûh-ı nâcî” (kurtuluşa eren topluluk) olduğuna, İslam topluluğunun geri kalanının ise yoldan saptığına dair inançtan beslenir. Bu nedenle deyiş ve nefesler, kişisel iradelerini terk ederek Allah'ın iradesiyle iş gören “Allah dostları”na (insan-ı kâmil) atfedilir. Bu anlayış, vahiy ile ilham arasındaki ayrımı fiilen ortadan kaldırır. Şîî gelenekte İmamları ifade eden Kur'an-ı Natık (Konuşan Kur'an) kavramı, Alevi doktrini içinde yeniden

yorumlanarak Alevi şiirinin dinsel pratiğe dâhil edilmesinin temel ilkelerinden biri haline getirilir. Ayrıca, cem töreninde şiirlerin icrasına eşlik eden saz, saygı ifadesiyle “telli Kur’an” olarak adlandırılır. Deyişlerde “kâlu belâ” (A’râf, 172) ve “nahnu kasemnâ” (Zuhruf, 32) gibi ayet parçalarına sıklıkla raslanılır. Kur’an’ın Alevi-Bektaşî yorumu Şiî, tasavvufî ve hurufî öğeleri bünyesinde bütünleştirir. Bazı şiirlerde Muhammed ile Ali’nin veya On İki İmam’ın birliği vurgulanırken, deyişler ve bazı eserlerde Ali’nin ilahlaştırıldığı sıkça görülür. Bu eserlerde Ali, Kur’an’ın bâtinî anlamının cisimleşmiş hali olarak tasvir edilir.

### **Günümüz Aleviliği**

Günümüz Alevileri Kur’an’a ilişkin geniş bir yelpazeye yayılan tutumlar sergiler. Bazı Aleviler arasında Kur’an’ın tahrife uğradığına dair yaygın bir inanış vardır. Kur’an’ı tamamen reddeden tutumlar da mevcuttur. Öte yandan, mevcut Kur’an bütünüyle kutsanmasa dahi, belirli sure ve ayetler kutsal addedilerek Alevi ritüellerine dâhil edilir ve çoğunlukla Türkçe okunur. Bunların içinde en yaygın olanları Fatıha Suresi ve Nur Ayetidir (Nûr, 35). Türkçenin tercih edilmesi, ilahi mesajın bâtinî anlamıyla özdeşleştirilmesine dayalı güçlü bir vurguya işaret eder. Bu bakış açısı, Kur’an ile erenlerin sözü arasındaki hiyerarşiyi bir kez daha ortadan kaldırır.

### **Sonuç**

Alevi ilahilerinin kutsallığı, onları söyleyen âşîğın ve onun cemaatinin kutsallığından kaynaklanır; zira onlar Kur’an’ın içsel anlamını açığa çıkarma, yorumlama ve kendi varlıklarında taşıma kapasitesine sahiptirler. Alevi Kur’an anlayışı böylece Alevilerin zahir (dış) ile bâtin (iç) arasındaki ilişkiye dair özgün bakış açısını yansıtır. Hakikat daima bâtında, sırda bulunur. Zahire ait dış görünüş ise sıklıkla bir engel, delinmesi gereken bir perde olarak algılanır.

Ey sufi nutkuma gel eyle iman  
Her sözüm Mevla’nın sözü gibidir  
Tıpkı bana benzer Hazret-i Sübhan  
İşte yüzüm anın yüzü gibidir

(Edib Harabi, *Edib Harâbî Dîvânı (Karşılaşmalı Metin)*, ed. Yıldız Balaban, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2017, s. 349)

### **Kaynak:**

“The Speaking Qur’an in Alevism: Poetry and the Word of God.” In *Esotericism and the Qur’an / L’ésotérisme et le Coran*, ed. Wissam Halawi and Bruce Fudge, *forthcoming*.

### **Kaynakça & İleri Okumalar**

Noyan, Bedri. 2007. *Kur'ân-ı Kerîm (Manzum Meâl)*. İstanbul: Ardiç Yayınları. İlk baskı 1997.

Oktaç-Uslu, Zeynep. 2022. "Alevism as Islam: Rethinking Shahab Ahmed's Conceptualization of Islam through Alevi Poetry." *British Journal of Middle Eastern Studies* 49 (2): 305-326.

Öztoprak, Halil. 2006. *Kur'an'da Hikmet, Tarihte Hakikat ve Kur'an'da Hikmet İncil'de Hakikat*. İstanbul: Demos Yayınları. İlk baskı 1951-1952.

Vaktidolu (Adil Ali Atalay). 2019. *Kur'an-ı Kerim: Manzum Meali ve Tefsir Özeti*. İstanbul: Can Yayınları.

Wilson, M. Brett. 2014. *Translating the Qur'an in an Age of Nationalism: Print Culture and Modern Islam in Turkey*. Oxford: Oxford University Press.

Yüksel, Emine. 2022. "We Are the Descendants of Gürüh-ı Naci: The Notion of Gürüh-ı Naci in Alevism and Bektashism." *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association* 9 (2): 307-330.